да суразмоўны, выпрацоўваюць навыкі культурнай дыскусіі і адначасова далучаюць да гутаркі астатніх, якія пакуль што абапіраюцца на "жыццёвы", а не "літаратурны" вопыт.

Літаратуру ствараюць не толькі геніі. У ВНУ павінна адбыцца размова (якой не было ні ў школе, ні ў вучылішчы) пра пісьменнікаў другога, трэцяга парадку. Вызначэнне месца такога аўтара ці твора ў літаратурным працэсе з улікам агульнага фону, гісторыі развіцця літаратуры далучае студэнта да літаратурнага працэсу, робіць яго ўдзельнікам і, як вынік, ускладае на яго пэўную адказнасць. Адначасова падобная работа выхоўвае літаратурны густ.

Трэба весці размову аб зваротнай сувязі "літаратура - жыццё", аб наследаванні літаратуры як у добрым, так і адмоўным сэнсе. Напрыклад, "Страдания юного Вертера" Гётэ і хваля юнацкіх самагубстваў, героі а-ля Марлінскі - лейтэнант Белазор, тургенеўскія жанчыны і сучасная Эмануэль.

Асобна трэба вылучыць пытанне "літаратура, свет асобы і духоўная культура чалавецтва". Эмацыянальныя адносіны мастака слова да жыцця звязаны з яго перакананнямі, грамадзянскімі і маральнымі ідэаламі, зыходзячы з якіх ён ацэньвае рэчаіснасць. Нездарма і Г.Лесінг, і Д.Дзідро, і М.Чарнышэўскі назвалі яго суддзёй, г.зн. асобай патрабавальнай, шчырай, адказнай, якая дапамагае зрабіць маральнае самавызначэнне. Студэнт як чытач становіцца саўдзельнікам працэсу, далучаецца да яго. Перад ім паўстаюць пытанні аб ролі мастацтва, літаратуры ў працэсе павышэння маральнага тонусу эстэтычных норм, духоўнай энергіі грамадства. Літаратура ўплывае на асобу не адразу. Прафесіяналізм выкладчыка дапаможа знайсці вытокі і карані змены, выправіць арыентацыі, папярэдзіць тэндэнцыйнасць і безапеляцыйнасць у меркаваннях.

Не шляхам палярнасці "чаму навучылі - перавучылі" трэба ісці. Сінтэз літаратурнай адукацыі ў ВНУ, інтэграцыя - вось які павінен быць шлях. Літаратурная адукацыя не павінна спыніцца на першым ці другім курсе. Праблемы, вызначаныя літаратурай, не вырашаны, а добра пастаўлены. Мастацкі матэрыял патрабуе далейшага аналізу. Многія аспекты і моманты літаратурнага развіцця і культуры патрабуюць вызначыць падыходы да сучаснага жыццёвага і творчага працэсаў. І трэба памятаць, што літаратура, мастацтва "трэніруюць", па словах Лесінга, маральныя пачуцці чалавека, пашыраюць вопыт жыццёвы і эмацыянальны, абуджаюць душу, а гэта значыць, і шліфуюць прафесійнае мастацтва.

Садаўнічы Э.В.,
канд.філал.навук,
дацэнт
Суддзева Н.Л.,
канд.філал.навук,
дацэнт

ВЫВУЧЭННЕ ГІСТОРЫІ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ЛІТАРАТУРЫ ЯК НЕАД'ЕМНАЙ ЧАСТКІ СУСВЕТНАГА ЛІТАРАТУРНАГА ПРАЦЭСУ

Доўгі час гісторыя беларускай літаратуры вывучалася ў адасабленні ад сусветнага літаратурнага працэсу (М.Лазарук). Раскрыццё яе сувязей з сусветным мастацтвам слова, як гэта цяпер яскрава відаць, насіла даволі павярхоўны характар, было фармальным, нечым дадатковым, пабочным. Аб гэтым сведчыць вылучэнне ў літаратуразнаўстве асобнай галіны, маючай на мэце даследаванне "ўзаемасувязяў і ўзаемаўплываў літаратур".

Узорам для навукі ўсіх рэспублік былога Саюза служыла рускае афіцыйнае літаратуразнаўства савецкага перыяду. Асноўны прынцып яго быў прыблізна такі. Возьмем для прыкладу рускую літаратуру XIX ст. У заходнееўрапейскіх літаратурах на гэты час дамінуючымі творчымі метадамі з'яўляліся рамантызм і рэалізм. Адсюль у рускай: вось тое - рамантызм, а гэта - рэалізм.

Цяпер у рускім літаратуразнаўстве выказваецца меркаванне, што творчасць Пушкіна мае асветніцкі характар. І сапраўды, яго Анегін блізкі пэўным персанажам-дваранам Філдынга і Бамаршэ. "Лішнія людзі" ў рускай літаратуры спалучаюць у сабе рысы гётэўскага Вертэра і байранаўскіх рамантычных герояў. Супрацьстаянне памешчыкаў і Чычыкава ў "Мёртвых душах" Гогаля роднаснае супрацьпастаўленню дваранскіх вярхоў і трэцяга саслоўя ў еўрапейскай асветніцкай літаратуры XVIII ст., і ў той жа час на прынцыпах стварэння характараў пісьменнік блізкі Бальзаку. Ганчароўскі Абломаў нагадвае дваравіна з "Жака-фаталіста"

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Дзідро, які нічога не можа, не здатны ні на што. Гогалеўскі Акакій Акакіевіч і персанажы тургенеўскіх "Нататкаў паляўнічага" - гэта яшчэ толькі набліжэнне да "новага героя" заходнееўрапейскай асветніцкай літаратуры. Байкі Крылова і "Гора ад розуму" Грыбаедава відавочна выйшлі з класіцызму, які ў "нізкім жанры" мае значныя дасягненні ў рэалістычным адлюстраванні рэчаіснасці,набліжэнні да жыцця. І ці не маюць нічога агульнага пошукі ідэальнага ў Дастаеўскага і рамантыкаў?..

Думаецца, менавіта вось такое ўзаемадзеянне розных мастацкіх накірункаў, сумяшчэнне паслядоўных, вынікаючых і змяняючых адзін аднаго перыядаў развіцця сусветнай літаратуры ў адным часе на глебе рускай рэчаіснасці і парадзілі той выдатны эстэтычны феномен, якім з'яўляецца руская літаратура XIX ст.

Шмат новага і цікавага можна ўбачыць і ў гісторыі беларускай літаратуры, калі адысці ад фармалісцкага "далучэння" яе да сусветнай. Накідваючы на гісторыю нацыянальнай літаратуры як вопратку назвы этапаў, перыядаў развіцця сусветнай літаратуры, прытрымліваючыся заходнееўрапейскай храналогіі мастацкага працэсу, мы глыбока, да канца не раскрыем яе істотных асаблівасцей. Да таго ж не трэба забываць, што і ў развітых літаратурах краін Захаду таксама назіраюцца разыходжанні ў часе выспявання і праходжання гэтых этапаў, толькі ў параўнанні з усходнеславянскімі літаратурамі - не такія значныя.

Пры вывучэнні нацыянальнага літаратурнага працэсу нельга абапірацца на адны часавыя адзнакі агульных для сусветнай літаратуры этапаў і перыядаў. Кожная асобная літаратура з'яўляецца неаддзельнай часткай сусветнай літаратуры, развіваецца па адзіных законах мастацтва. Пры даследаванні любой літаратурнай з'явы на яе неабходна глядзець з пункту гледжання гэтых законаў: якія агульныя тэндэнцыі, заканамернасці развіцця ўвасоблены і як выяўляюцца ў аб'екце вывучэння. Галоўнае тут - у вызначэнні ўзроўню спасціжэння чалавечае асобы ў яе развіцці разам з грамадствам, бо гісторыя літаратуры ў цэлым - гэта гісторыя асобы, яе станаўлення,развіцця, ускладнення, адбітая не толькі непасрэдна ў самім паказе чалавека, але і ў развіцці і адпаведным ускладненні форм і сродкаў выяўленчага мастацтва, майстэрства раскрыцця прыроды чалавека. Як вядома, метад пазнання, у тым ліку і мастацкага, абумоўлены ў немалой ступені самім прадметам пазнання. Акрамя таго, гэта адначасова і гісторыя грамадскай самасвядомасці, важнай часткай якой з'яўляецца мастацтва.

Зыходзячы з вышэй сказанага, на наш погляд, многія моманты гісторыі беларускай літаратуры патрабуюць удакладненняў і некалькі іншага асвятлення, чым маюць цяпер. Возьмем, напрыклад, сярэднявечны перыяд. Адзінае, што засталося ад літаратуры антычнага свету, была царкоўная. "Свецкая" літаратура пачынала з пачатку: з вуснай народнай творчасці. Гэта першы этап яе развіцця. Пасля нараджаюцца рыцарская і гарадская. Гэта асноўныя этапы развіцця і разам з тым напрамкі сярэднявечнай літаратуры, якія ўзаемаўплываюць адзін на аднаго.

Не лічачы "Слова аб палку Ігаравым" (гераічны народны эпас), казак, паданняў, песень, а таксама перакладзеных рыцарскіх раманаў, беларускую літаратуру складаюць творы царкоўнай плыні і летапісы. Тут трэба прыгадаць пачатак развіцця антычнай мастацкай прозы. Яна ўзрасла на гісторыі, філасофіі, красамоўстве. Летапісы - гэта гістарычныя творы. Творчасць, скажам, Ефрасінні Полацкай і Кірыла Тураўскага - і царкоўная літаратура і, безумоўна, філасофія і часткова - красамоўства. І вось тут неабходна абавязкова ўдакладняць мастацкія вартасці гэтых твораў, выразна акрэсліваць іх значнасць
для развіцця менавіта мастацка-літаратурных, апавядальных традыцый.

Падобнага роду ўдакладненняў патрабуюць і астатнія перыяды гісторыі беларускай літаратуры.

Няфёдаў В.В.,
докт.філал.навук,
прафесар

ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬНАЙ СЛАВІСТЫКІ Ў СУСВЕТНЫМ КАНТЭКСЦЕ ЯК АДЗІН З ПРЫЯРЫТЭТАЎ ПАДРЫХТОЎКІ КАДРАЎ КУЛЬТУРЫ

Гаворка пойдзе аб комплексе ідэй, якімі неабходна валодаць беларускім кадрам культуры.

Славянская пісьменнасць св.Кірылы і Мяфодзія забяспечыла тысячагадовую традыцыю

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ